

שיחות השבת של דב סדן

מאת פועה שלוחתורן

דב סדן

בירושלים היתה מהלכת מעין בדיחה על כך: שני סופרים נפגשים ברחוב, מספר אחד לרעהו: "אתמול - בשבת - הייתי אצל סדן וספרתי לו כך וכך" עונה השני: "זה לא יכול להיות! אצל דב סדן לא מספרים רק מקשיבים". הדובר שכח שאמנות החקשבה אינה נופלת בהרבה מאמנות השיחה.

אשר לי, חולקת אני על הבדיחה הזו - סדן בפירוש אחב להקשיב בסבלנות ובעדינות לדברי הזולת - בתנאי, כמובן, שהדברים נאמרו בטוב-טעם ובשום-שכל. אצל סדן למדת את אמנות השיחה אבל גם את אמנות ההקשבה:

ולמדת גם כמה וכמה פכים קטנים הנוגעים לחיי יום-יום וליחסים שבין אדם לאדם. לא פעם סח באזנינו: "יכשאתה פוגש אדם ברחוב לאחר זמן ממושך שלא ראית אותו, אל תשאל

פגישתי הראשונה עם דב סדן היתה בגן הילדים, בתי"א, בו למדתי. הייתי אז כבת חמש. והוא עצמו נראה כתלמיד גמנסיה. היתה זו פגישה יומית בשעה אחת בצהריים בקרוב. תשאלו מה לדב סדן בגן הילדים? הרי לא בא לשם כמרצה אורח! היה זה בשבילו הטויל היומי - לגשת לגן הילדים בו למדו שני בניו עזרא ויוסי (כיום פרופ' עזרא סדן ופרופ' יוסי סדן) ולקחתם הביתה - ההזדמנות היחידה בשבילו לחלוץ-עצמות, שאלמלי כן לא היה זו מעם שולחן העבודה שלו. כבר אז ידעתי שהוא סופר חשוב ועורך בעתון "דבר" - הורי ספרו לי על כך.

כשעלה דב סדן לירושלים להורות באוניברסיטה העברית הייתי כבר סטודנטית לספרות עברית. יום אחד ירדתי במדרגות טרה-סנטה, לאחר הרצאה, בלוויית סופרים אחדים והוא הגיע עם חבורת תלמידים. כשניסו להציג אותי לפניו, חיך את חיוכו הנלבב והטוב ואמר: "את פועה אני מכיר כשהיתה כן" - והראה בידו שעור קומתי כילדה קטנה - "אני זוכר שהיתה מנגנת על הפסנתר שבגן הילדים ברחוב גורדון בתי"א.

במרוצת השנים צמחה ידידות עמוקה בין בית-סדן ובין בית-תורן. נהגנו - אישי חיים תורן ואני - לבקר בביתו לעתים מזומנות. הידידות צמחה בינינו היתה ידידות שאינה תלויה בדבר. לא באנו מעולם לבקש הקדמות לספרים או המלצות לקידום בקריירה וכדומה. פשוט אהבנו את האיש ואת ביתו (וכבר אמרו חכמים, אשתו - זו ביתו) אהבנו את האיש, את תורתו ואת שיחתו. אמנות השיחה של דב סדן היתה שם דבר בקהילת הסופרים.

שאלות מיותרות. תקשיב למה שיספר לך על עצמו ותזהר שלא לשאול על אשתו – אם לא ספר לך הוא – מי יודע, היינטיקע צייטען, אולי כבר התגרשו! ועוד נהג לומר – "כשאתה מוזמן לטכס או לאסיפה עליך לכבד את המזמינים ולבוא. קודם כל משום הננימוס ושנית כדי שידעו שאתה קיים. אבל אם מסיבה כל שהיא מנוע אתה מלהשתתף, עליך להודיע, להתנצל, או לברך, הכל לפי העניין" (את המלה האחרונה בטא במלעיל, כדרכו, בהדגישו את ההברה הראשונה).

סדן אמר וחזר בהזדמנויות שונות – "אני מכבד אדם לפי האשה שבה זכה". אכן, הוא יכול היה להרשות לעצמו לנהוג לפי כלל זה – שהוא עצמו זכה בזוגתו גוסטה שתחיה, שהיתה תמיד עזר כנגדו ויד ימינו בכל אשר כתב ועשה.

שיחתו היתה מתנהלת על דרך האסוציאציות, עם סטיות וחריגות לעניינים שוליים, לכאורה, אבל הוא תמיד הגיע בסוף דרכו אל המטרה. כמי שנוסע מירושלים לת"א ונכנס דרך אגב גם למבשרת-ציון או למשמר-השבעה. למשל, אם בשעת שיחה על נושא ספרותי העומד ברומו של עולם היה עובר בחדר, במקרה, חתול, הוא היה מסוגל לדבר על החתול ולהשמיע עליו דברי טעם ולא רק על החתול אלא גם על זנבו של החתול ואח"כ לחזור במרץ לענין המרכזי ולהגיע למטרתו.

אקרא לדוגמא שיחה אחת שספר באזננו ורשמתי אותה כמעט מלה במלה, מיד עם שובי הביתה. היה זה ביום 27.10.84. וכך ספר סדן:

כשקיבל עגנון פרס אוסישקין, היה הדבר בא' באלול – יום הולדתו של אוסישקין וגם של פרופ' קלאוזנר. (הוא נהג לבטא קלזונר). אמר סדן לפרופ' קלאוזנר מברך אני את כבודו, שהיום חל יום הולדתו. השיב הלז בעינים דומעות – מה שמחה היא לי שהגברת קלאוזנר איננה עוד איתנו. ביום זה מדי שנה בשנה היינו מצטלמים שנינו, ואחי – אליצדק – אמר שעלי לעשות כן גם השנה "משום ההסטוריה".

אמר לו סדן – כלום ביום הולדתה של הגב' קלזנר גם כן הייתם מצטלמים מדי שנה בשנה? השיב קלאוזנר, כשפניו עצובות ועיניו דומעות עוד יותר מבראשונה – לא, לא היינו מצטלמים ביום הולדתה של הגברת. הלוא אדוני יודע כמה אגואיסטים אנחנו הגברים...

כאן בהתכנסות נכבדה זו באוניברסיטה של ת"א, אפשר שומע הוא את דבריו ושיחנו ומחייך את חיובו החכם. ברשותכם אסיים ואקרא שורות משיר שכתבתי פעם ואקדיש אותו הערב לדב סדן, המאזין לנו בישיבה של מעלה –

האם במעלות האור,
במשכנות חכמה
אשר שם נשמתך
זורחה
האם גם שם קולנו נשמע?

* דברים שנאמרו באוניברסיטת ת"א ברב-שידסופרים מספרים על סדן – ובו השתתפו: חיים גורי, פועה שלו-תורן, משה שמיר, שלמה טנאי ופרופ' נורית גוברין

לפני טכס חלוקת הפרס סר סדן אל ביתו של עגנון וראה אותו מתגלח ומתגלח ומתקשט. שאל את עגנון למי אתה מצפה! אמר לו עגנון: כלום אינך יודע מעניקים לי היום פרס אוסישקין (שבעצם, העיר סדן, לא רצה לקבלו ושדלו אותו בדברים) בוא עמי לחגיגה. דב סדן שלא היה לבוש אותה שעה בבגד ראוי לחגיגה ניסה להתחמק אבל עגנון לא הרפה ממנו עמד "ושיחד" אותו בשני בקבוקי משקה "עתיקים", כביכול, וכך באו שניהם לטכס כשהבקבוקים בידיהם והללו – נמצאים בבית גוסטה, תחיה, וטעמו של היין עד היום – כמו אז – מר כלענה!!! סיים ספורו וחייך חיובו הטוב והחכם.

צר לי שלא התמדתי ברישום שיחות מסוג זה מאחר שנאמר לי – בטעות – שהוא עצמו רושם את הדברים ביומנו. אבל לא כך היה הדבר למעשה. אפשר ובשעה זו, כשאנו משיחים, בו